

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

ЧЕНЬ ХАЙЮНЬ

**«ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ О. ЧЕРЕПНІНА В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА XX СТ.»**,

подану на здобуття наукового ступеня

доктора філософії зі спеціальності 025 – музичне мистецтво

Важливим вектором розвитку сучасного мистецтвознавства є наукові розвідки, спрямовані на дослідження мистецької діяльності видатних музикантів, визначення характеру їх творчих особистостей, розкриття художньо-стильових особливостей композиторської та виконавської творчості в контексті розвитку музичної культури доби. Саме в цьому річищі знаходиться й дисертація Чень Хайюнь «Творча діяльність Олександра Черепніна у контексті світового музичного мистецтва XX ст.», присвячена висвітленню творчої постаті та мистецьких здобутків одним з найяскравіших митців XX ст. – видатного композитора, піаніста, теоретика музики XX ст., педагога та культурного діяча Олександра Черепніна, якого справедливо називають справжнім музичним громадянином світу. За право вважати митця «своїм» змагаються такі країни, як Франція, США, Китай тощо.

Не викликає жодних сумнівів безперечна актуальність даного дослідження, яка полягає у виявленні універсального характеру творчої постаті Олександра Черепніна, багатовимірність котрої розкривається у дисертації одразу в декількох різних іпостасях; у репрезентації його масштабної й різновекторної мистецької діяльності як композитора, піаніста-віртуоза, теоретика музики, педагога та просвітника; у визначенні його величезного й багатогранного творчого внеску до розвитку світового музичного мистецтва XX ст., а також у розкритті тісної взаємодії музиканта з китайською культурою в контексті діалогу Схід – Захід.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження зумовлена масштабом мистецької постаті Олександра Черепніна, художньою значущістю його творчої діяльності, важливістю музикознавчого досягнення її визначної ролі у світовому (зокрема китайському) музичному мистецтві XX ст., а також недослідженістю зазначеної проблематики в українській музикології.

Високий рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків дисертації обумовлений чітким формулюванням її мети і завдань, широтою та ґрунтовністю методологічної аргументації, фундаментальною джерельною і теоретичною базою (375 позицій, з них 264 – іноземними мовами, у тому числі 185 англійською, 10 німецькою, 4 французькою та 65 китайською), якісністю здійсненого аналізу фактологічного і суто музичного матеріалу та значущістю авторських узагальнень.

Безсумнівна наукова новизна дисертаційного дослідження зумовлена передусім тим, що творча діяльність Олександра Черепніна як явище музичного мистецтва XX століття уперше в українському музикознавстві постає в якості об'єкта спеціального музикознавчого дослідження. Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що *вперше* в українському музикознавстві: обґрунтовано значення творчої постаті О. Черепніна в світовому музичному мистецтві XX ст.; висвітлено характер репрезентації творчої особистості та мистецької діяльності О. Черепніна в світовому музикознавчому дискурсі; створено системну історіографію світових досліджень у сфері *черепнінознавства* як окремого напрямку сучасної музикології та запропоновано типологію музикознавчих публікацій, присвячених творчій постаті, мистецькій діяльності та композиторській спадщині О. Черепніна; охарактеризовано музично-теоретичну концепцію О. Черепніна у контексті творчих пошуків композиторів першої половини XX ст. та обґрунтовано специфіку музичної мови митця; визначено основні напрями творчої діяльності О. Черепніна; здійснено періодизацію творчої діяльності О. Черепніна та охарактеризовано її основні етапи; узагальнено та

систематизовано композиторську спадщину О. Черепніна та створено її жанрову типологію; висвітлено концертно-виконавську діяльність О. Черепніна як піаніста; охарактеризовано музично-педагогічну діяльність О. Черепніна та визначено її основні етапи; висвітлено культурно-просвітницьку діяльність О. Черепніна; розкрито характер творчого діалогу Олександра Черепніна з китайською культурою; охарактеризовано творчу діяльність О. Черепніна у Китаї та обґрунтовано її історичну роль у розвитку китайського музичного мистецтва ХХ ст.; розкрито вплив китайської культури та мистецтва на композиторську творчість О. Черепніна; визначено характер утілення образів китайської літератури та фольклору в Концерті (Фантазія) для фортепіано з оркестром № 4 ор. 78 Олександра Черепніна та охарактеризовано мовно-композиційні особливості цього твору; розкрито особливості композиторської інтерпретації китайської поезії у вокальному циклі О. Черепніна «Сім пісень на вірші китайських поетів» ор. 71 та висвітлено характер музичної мови та композиційної структури твору; введено до наукового обігу української музикології значну кількість композиторських творів О. Черепніна (Концерт для фортепіано з оркестром № 4 ор. 78 та *Сім пісень на вірші китайських поетів* ор. 71; а також: опери «Оль-Оль» і «Німфа та селянин»; балет «Фрески Аджанти»; Симфонія № 1, Симфонічна молитва, Камерний концерт для флейти, скрипки та фортепіано; *П'ять концертних етюдів у китайському стилі* для фортепіано, *Грузинська рапсодія*, *Magna Mater*, кантата *Живи любов'ю*, тощо); створено творчі портрети видатних музикантів – учнів та послідовників Олександра Черепніна: Філіпа Реймі, Енріке Альберто Аріаса, Гая Вюльнера, Глорії Коутс, Джона Дауні, Роберта Мучинські, Марти Брейден, Хе Лутіна та ін.

У дисертації простежено еволюцію творчості Олександра Черепніна та детально охарактеризовано її основні етапи; висвітлено синкретизм композиторського та виконавського начал у його творчій діяльності; уточнено існуючу в західному музикознавстві періодизацію творчої діяльності О. Черепніна. В роботі також отримали подальший розвиток

уявлення про змістовно-концептуальні трансформації в європейському музичному мистецтві першої половини XX ст. та знання про китайську традиційну музичну культуру, національні музичні інструменти та про шляхи розвитку китайського музичного мистецтва XX ст.

Зауважимо зокрема, що вищезазначена масштабна систематизована бібліографія роботи також є суттєвим внеском автора до подальшого розвитку даної проблемної царини.

Дисертація має чітку і логічну будову, вектор якої спрямований від загального (теоретичного обґрунтування специфіки музичного мислення митця та історико-контекстного підґрунтя його творчої діяльності) до конкретного (висвітлення основних напрямів творчої діяльності музиканта, систематизації та типологізації його композиторської спадщини та створення окремих аналітичних нарисів) та є сфокусованим у декількох основоположних ракурсах – музично-теоретичному, композиторському, виконавському, педагогічному та культуротворчому. Наскрізною змістовною домінантою дисертаційного дослідження є також тема творчої взаємодії Олександра Черепніна з різноманітними національними культурними і мистецькими традиціями різних країн світу (Грузії, Франції, Німеччини, Великої Британії, США, Китаю, Японії, Індії тощо), розглянута передусім у контексті культурного діалогу Схід – Захід. Це цілком відповідає науковому базису дослідження, об'єктом якого є «світове музичне мистецтво XX ст.» (с. 26 дис.), предметом – «творча діяльність Олександра Черепніна в контексті світового музичного мистецтва XX ст.» (с. 26), а метою – «концептуалізувати творчу діяльність Олександра Черепніна та визначити його роль в контексті світового музичного мистецтва XX ст.» (с. 25).

Слідуючи обраній стратегії, в Першому розділі дисертації («Творча діяльність Олександра Черепніна як об'єкт музикознавчого дослідження») автор переконливо і ґрунтовно розкриває характер репрезентації творчої постаті та мистецької діяльності Олександра Черепніна у дзеркалі світової музикознавчої думки XX – початку XXI ст., формуючи системну

історіографію існуючих світових досліджень у даній проблемній сфері (підрозділ 1.1), обґрунтовує інноваційну сутність музично-теоретичної концепції Черепніна в контексті творчих пошуків композиторів ХХ ст. у сфері системної організації музики та визначає засадничі ідеї та принципи його власної музичної мови, насамперед дев'ятиступеневий звукоряд та техніку інтерпункту, які здійснили суттєвий вплив на музичне мислення багатьох митців ХХ – початку ХХІ ст. (підрозділ 1.2), а також висвітлює складний і насичений творчий шлях композитора, надає його періодизацію та характеризує основні етапи, пов'язані з життєтворчістю митця у різних країнах світу (підрозділ 1.3).

Другий розділ дисертації («Основні напрями творчої діяльності Олександра Черепніна: загальна характеристика») сконцентовано на розкритті багатогранної творчої діяльності Олександра Черепніна як видатного композитора, блискучого піаніста та талановитого педагога.

Переконливо обґрунтовуючи багатовекторний характер діяльності Олександра Черепніна, автор створює масштабну систематику та жанрову типологію усієї композиторської спадщини митця (підрозділ 2.1), висвітлює його величезну концертно-виконавську (підрозділ 2.2) та педагогічну (підрозділ 2.3) діяльність, а також створює яскраві творчі портрети цілої низки знаних у світі музикантів – учнів та послідовників Олександра Черепніна: музикознавця та композитора Філіпа Реймі, музикознавців Енріке Альберто Аріаса та Гая Вюльнера, композиторів Джона Дауні та Роберта Мучинські, композиторки Глорії Коутс, піаністки Марти Брейден, композитора Хе Лутіна та ін.

Відповідно обраній логіці наукового дослідження, в Третньому розділі роботи («Олександр Черепнін у творчому діалозі з китайською культурою») дисертант переходить від розгорнутої характеристики багатогранної творчої діяльності Олександра Черепніна в Китаї, переконливого визначення її історичної ролі у розвитку китайського музичного мистецтва ХХ ст. та величезної поваги, якою в Китаї оточена постать композитора, відомого там під китайським ім'ям *Цзі Ерпін*, наданим йому на знак особливого

визнання (підрозділ 3.1), до ґрунтового музикознавчого аналізу особливостей драматургічного втілення композитором образів китайської літератури та фольклору в Концерті № 4 (Фантазія) для фортепіано з оркестром (підрозділ 3.2) та переконливого розкриття характеру композиторської інтерпретації китайської поезії у вокальному циклі О. Черепніна «Сім пісень на китайські вірші» оп. 71 (підрозділ 3.3).

Застосований музикознавчий підхід виявляє глибоке осмислення дисертантом культурного контексту, семантики, драматургії, структурної побудови, музичної мови, фактури цих композицій у їх тісних взаємозв'язках із авторською виконавською інтерпретацією. Ґрунтовний аналіз творів та зроблені змістовні узагальнення вирізняються глибиною, послідовністю та виваженістю, бездоганною логікою частин та цілого.

Зауважимо також, що серед позитивних якостей дослідження слід, імовірно, відзначити й той факт, що автором дисертації здійснено власний літературний переклад усіх цитат з англomовних, німецькомовних, франкомовних та китайських джерел, наведених у тексті роботи.

У Висновках дисертації системно узагальнено основні результати проведеного дослідження, які переконливо свідчать про те, що усі поставлені завдання роботи є виконаними, а її мета – досягнутою, а також окреслено перспективи подальшого наукового осягнення аналізованої проблематики.

Узагальнюючи відгук, зазначимо, що представлене до захисту дисертаційне дослідження Чень Хайюнь «Творча діяльність Олександра Черепніна в контексті світового музичного мистецтва ХХ ст.» є виваженою, цілісною, завершеною працею, виконаною на високому науковому рівні. Результати роботи пройшли належну апробацію у вигляді доповідей на 8 міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях та 10-ти наукових публікацій, серед яких – 4 статті у фахових виданнях, затверджених МОН України (з них 3 одноосібні, 1 у співавторстві з науковим керівником), та 6 тез доповідей на наукових конференціях, які повною мірою відбивають результати дисертаційного дослідження.

Значним є наукове і практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження, що полягає у створенні першої в українській музикології фундаментальної праці, присвяченої творчій особистості та мистецькій діяльності Олександра Черепніна та у можливості використання її матеріалів і висновків у подальших наукових розвідках у даній проблемній сфері, а також у виконавській і педагогічній практиці (зокрема, у вузівських курсах «Історія світової музики», «Музика XX ст.», «Історія і теорія музики XX ст.», «Сучасні композиторські технології», «Еволюція музичних стилів», «Історія та теорія музичного виконавства», «Проблеми виконавського музикознавства», «Історія та теорія фортепіанного мистецтва», «Історія китайського музичного мистецтва», «Музична інтерпретація», «Філософія музики», «Музична естетика», «Композиторські школи XX ст.», «Історія та теорія сучасної музики», «Проблеми сучасної музикології», «Орієнталістика», «Музична культура позаєвропейських цивілізацій», «Аналіз музичних творів», тощо) та лекційній діяльності.

Високо оцінюючи результати даного дисертаційного дослідження та відзначаючи безперечну наукову новизну і практичну цінність роботи, пропонуємо дисертанту відповісти на такі запитання:

1. У дисертації переконливо доведено величезний вплив Олександра Черепніна на увесь подальший розвиток музичного мистецтва Китаю XX – початку XXI століть, а також окреслено заходи на честь цього видатного музиканта, які були запроваджені в Китаї у попередні десятиріччя. А чи відбулися останнім часом у культурному житті сучасного Китаю якісь нові заходи з ушанування пам'яті Олександра Черепніна, зокрема, у зв'язку з 120-річчям з дня його народження?

2. У підрозділі 1.2 при характеристиці музично-теоретичної концепції Олександра Черепніна серед принципів його музичної мови згадується «ритмічна модуляція». Поясніть, будь ласка, у чому полягає сутність цього поняття.

Отже, проведений аналіз дисертації «Творча діяльність Олександра Черепніна у контексті світового музичного мистецтва XX ст.» переконливо доводить, що за своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, дотриманням норм академічної доброчесності дана наукова праця цілком відповідає спеціальності 025 Музичне мистецтво та чинним вимогам, що висуваються за нормативними документами «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022 р.).

Виходячи з усього вищевикладеного, вважаю, що автор даної дисертації – Чень Хайюнь – безумовно заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Офіційний опонент –

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
заслужений діяч мистецтв України

М. П. Калашник

Підпис тов.
засвідчується зав. загальною діловою

